

Hoop voor Israël

Dr. Jaap Dekker, Enschede

Twee jaar geleden verscheen een bundeltje exegetische studies over de relatie tussen kerk en Israël, met het boek Handelingen als uitgangspunt.¹ Dit boekje mikt vooral op de gemeente. Gehoopt wordt dat er vanuit de prediking leiding zal worden gegeven aan de vragen met betrekking tot Israël. Deze handschoenen heb ik opgepakt door gedurende het seizoen 2008-2009 enkele leerdiensten over Israël te houden. Alleen ben ik exegetisch soms wat andere wegen gegaan dan dit boekje. Bovendien heb ik mij beperkt tot een drietal teksten. Achtereenvolgens komen Handelingen 1,6-8; 3,19-21 en 15,13-18 aan de orde.

1. Overwegingen bij Handelingen 1,6-8

Spannende vraag

Vlak voor Jezus' hemelvaart vragen zijn leerlingen Hem: *'Heer, gaat u dan binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël herstellen?'* Dat was een spannende vraag voor Jezus' leerlingen toen, maar houdt ook christenen vandaag wel bezig. Sinds de vorige eeuw is deze vraag voor velen weer actueel geworden. Toen gebeurde wat niemand ooit gedacht had. Joden keerden weer terug naar hun oorspronkelijke land. Er ontstond zelfs een nieuwe levensvatbare staat. Sindsdien hebben ook christenen zich weer uitvoerig met Israël beziggehouden. Maar de meningen die christenen over Israël hebben, staan vaak lijnrecht tegenover elkaar. Sommigen menen dat het vandaag geen zin meer heeft om over Israël als volk van God te spreken, omdat na Pinksteren alle volken voor God gelijk zijn. Zij zijn groot geworden met de gedachte dat de kerk de plaats van Israël heeft ingenomen. Anderen zijn er heilig van overtuigd dat er nog allerlei beloften zijn voor Israël en dat wij in een bijzondere tijd leven, omdat God bezig is zijn plan met Israël te vervullen. Zij leggen de krant naast de Bijbel en zoeken ijverig naar allerlei tekenen van de eindtijd. Dat Israël weer in het land woont, is voor hen in elk geval een duidelijk teken van God 'in een tekenarme tijd'. Omdat de meningen over Israël zo verdeeld zijn en ook het eigen geloof van christenen daarmee zo existentieel verbonden is, is het lastig om echt met elkaar in gesprek te komen. Ten diepste ligt er een verschillende manier van bijbellezen aan ten grondslag. Ook daarom is die vraag van Jezus' leerlingen een spannende. Veel christenen voelen zich er verlegen mee.

Verlegenheid of onbegrip?

Op het eerste gehoor klinkt er ook in de vraag van Jezus' leerlingen verlegenheid door. Tenminste, zo zou je hun vraag kunnen lezen. Er is voor hen zoveel gebeurd sinds Jezus' opstanding, dat ze niet goed weten wat er nu nog meer te gebeuren staat. Maar is het inderdaad verlegenheid die de leerlingen parten speelt? In het verleden oordeelden bijbeluitleggers vaak dat de leerlingen hun vraag uit onbegrip stelden. Dat ze uitgerekend deze vraag stelden, was een duidelijk bewijs dat de Geest nog niet over hen was uitgestort. Hun gedachten waren veel te aards, alsof Jezus' koninkrijk van deze wereld is. En hun gedachten waren teveel op Israël gericht, alsof God niet juist op het punt stond om de grenzen van Israël te doorbreken. Jezus' leerlingen hadden hun vraag zo niet mogen stellen. Ook Calvijn was die mening toegedaan.

¹ M.C.Mulder en A. Noordegraaf (red.), *Hoop voor Israël. Perspectieven uit Handelingen*, Zoetermeer 2007. Zie de bespreking van H. de Jong in het Ned. Dagblad van 26 oktober 2007.

Verwachting

Met deze kritiek wordt Jezus' leerlingen echter geen recht gedaan. Het is vooral een sterke verwachting die hen drijft. Het is best een mooie vraag. Zeker als je hem leest tegen de achtergrond van wat Lucas in zijn eerste boek geschreven heeft. In het begin daarvan kondigt de engel Gabriël aan dat Jezus de troon van zijn vader David zal krijgen en tot in eeuwigheid koning zal zijn over het volk van Jakob (Luc. 1,32v). In de verschillende lofzangen bij Jezus' geboorte heet het dat de HEER zich het lot van Israël heeft aangetrokken (Luc. 1,54 en 68) en dat Jezus een licht is dat geopenbaard wordt aan de heidenen en dat tot eer strekt van Israël (Luc. 2,32). Wat de oude Simeon verwachtte, duidt Lucas aan als 'de vertroosting van Israël' (Luc. 2,25). Aan eind van zijn evangelie vertelt Lucas dan nog over de teleurstelling van de Emmaüsgangers, die gehoopt hadden dat Jezus Israël verlossen zou (Luc. 24,21). Maar ze zijn in die hoop volledig teleurgesteld. Is het dan vreemd dat de leerlingen daar na Jezus' opstanding op terugkomen? Het zal niet toevallig zijn dat Lucas zijn tweede boek uitgerekend met deze vraag van Jezus' leerlingen begint. Jezus' opstanding heeft hun hoop weer tot leven gewekt (vgl. 1 Petr. 1,3). Ze verwachten het weer helemaal van Hem. De opgestane Heer zal het koningschap over Israël herstellen. Mooi om te zien hoe levend op dat moment hun verwachting weer is. Jezus zelf heeft deze verwachting ook versterkt door aan te kondigen dat ze met de heilige Geest gedoopt zouden worden. Binnenkort, zei Jezus zelfs. En de leerlingen kenden de Schriften. Zij hebben geweten dat de komst van de Geest het teken bij uitstek was dat de eindtijd was aangebroken. Daar hebben de profeten meer dan eens van gesproken. Geen wonder dus dat Jezus' leerlingen gedacht hebben dat nu ook de tijd van Israëls verlossing en herstel was aangebroken. Er is geen reden hen om hun vraag te bekritisieren. De gespannen verwachting die eruit spreekt, is kenmerkend voor een geloof dat leeft. Daar kan ook ons geloof niet zonder.

Geen terechtwijzing

Maar hebben Jezus' leerlingen over Gods koninkrijk dan niet te aards en te concreet gedacht? Misschien wel, maar dat aardse en concrete ligt in de lijn van het Oude Testament. Gods Koninkrijk is niet van deze wereld, maar het is wel de bedoeling dat het zich concreet op deze wereld realiseren zal. Maar hebben ze dat koninkrijk dan niet te beperkt alleen op Israël betrokken? Waarschijnlijk wel, maar waarom zouden we hen dat kwalijk nemen? Het lag in de lijn van de verwachting dat Jezus de troon van David zou krijgen. Het valt dan ook op dat Jezus deze verwachting zelf, zoals die in de vraag van zijn leerlingen besloten ligt, niet afwijst. Het enige dat Jezus afwijst, is hun vraag naar het tijdstip van de vervulling. Jezus wijst zijn leerlingen niet terecht omdat ze het herstel van het koningschap over Israël verwachten. Die verwachting is naar de Schriften.

Bijstelling blikrichting

Jezus roept hen wel op om de tijden en gelegenheden aan God zelf over te laten: *'Het is niet jullie zaak om te weten wat de Vader in zijn macht heeft vastgesteld over de tijd en het ogenblik waarop deze gebeurtenissen zullen plaatsvinden.'* Dit is een belangrijk woord van onze Heiland. Niet alleen voor zijn leerlingen toen, maar ook voor christenen vandaag, nu hun vraag naar Israëls herstel opnieuw de gemoederen bezighoudt. Elke discussie over Israël zou eigenlijk met dit woord van Jezus moeten beginnen, dat Israëls toekomst in Gods handen ligt en wij ons van elke tijd-speculatie moeten onthouden. De zekerheid waarmee sommige christenen Israëls huidige situatie menen te kunnen duiden, staat in elk geval op gespannen voet met dit basale woord van Jezus. Bovendien, het is niet alleen hoogmoedig om jezelf deze kennis aan te meten, maar het leidt ook af van datgene waarmee leerlingen van Jezus zich wél moeten bezighouden. Nadat Hij elke drang tot speculatie heeft afgewezen, roept Jezus zijn leerlingen op om zich te concentreren op hun roeping: *'Maar wanneer de heilige Geest over jullie komt, zullen jullie kracht ontvangen en van mij getuigen in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, tot aan de uiteinden van de aarde.'* Jezus doet niets af aan hun hoop voor Israël, die mogen ze koesteren, maar het wanneer van de vervulling mogen ze aan God overlaten. En wat het hoe betreft, daarin stelt Jezus hun blikrichting verrassend bij. Hun moeten blijven in Jeruzalem zal slechts tijdelijk zijn. Daar worden nog

geen tronen klaargezet. Want vanuit Jeruzalem moeten ze als getuigen van Jezus de wereld in. De heilige Geest zal hen tot getuigen maken. Het is nog niet de tijd dat alles tot voltooiing komt. Of bedoelt Jezus te zeggen dat het koningschap over Israël in deze weg juist tot voltooiing komt? Is uitgerekend deze zending naar de wereld de manier waarop ook het koningschap over Israël hersteld zal worden? Uit wat het boek Handelingen verder vertelt, weten we hoe moeilijk Jezus' leerlingen deze wending richting de uiteinden der aarde eerst konden meemaken. Ze moesten ertoe geprest worden om Jeruzalem te verlaten en hun roeping ter hand te nemen, in steeds wijdere kringen naar buiten. Het is een leerproces geweest om te ontdekken dat de hoop voor Israël blijkbaar onlosmakelijk met Gods toewending naar de volken verbonden is.

Geen afwending van Israël

Deze toewending naar de volken moet u echter niet opvatten als Gods afwending van Israël. Alsof de volken daarmee de plaats van Israël zouden hebben ingenomen. Zo wordt daar in het boek Handelingen nooit over gesproken, hoewel de scherpe woorden uit Hand. 13,46; 18,6 en 28,28 dicht in de buurt komen. Lucas laat steeds weer zien hoe het getuigenis van Jezus' leerlingen ook op Israël gericht blijft, zelfs wanneer Israël het evangelie in meerderheid afwijst. Daarin mag je een bevestiging zien dat Gods hart zal blijven uitgaan naar Israël, zijn oudste zoon. Precies als in die bekende gelijkenis van de verloren zoon (Luc. 15,11-32). In die gelijkenis staat de oudste symbool voor Israël, de zoon die altijd bij God was, aan wie Hij 'zijn nabijheid, de verbonden, de wet, de tempeldienst en de beloften heeft geschonken.' (Rom. 9,4) Maar als oudste zoon verwachtte Israël het van zijn eigen gehoorzaamheid en streefde het ernaar door de wet rechtvaardig te worden, alsof het van zijn daden afhing en niet van geloof. (Rom. 9,31v) Om die reden weigert de oudste zoon vooralsnog om binnen te gaan en samen met de Vader de thuiskomst van die andere zoon mee te vieren, die eerst verloren was.

Eerbiedige terughoudendheid

Natuurlijk zouden wij graag willen weten of Israël als oudste zoon later alsnog zal binnengaan, maar daarover wordt in de gelijkenis geen uitspraak gedaan. Ik geloof ook niet dat Hand. 1,6-8 daarover een uitspraak doet. Sommigen willen dat wel afleiden uit het feit dat Jezus in zijn antwoord op de vraag van zijn leerlingen niet ontkent dat het koningschap over Israël hersteld zal worden. Dat zou dan impliciet betekenen dat de tijd van Israël nog komen moet en dat de geschiedenis later weer naar Israël zal terugbuigen. Maar daarover zegt Jezus niets. Integendeel. In het boek Handelingen beweegt het heil zich niet naar Jeruzalem toe, maar vanuit Jeruzalem naar de volkenwereld. Nogmaals: daarmee wendt God zich niet van Israël af, net zo min als de Vader in de gelijkenis zich van zijn oudste zoon afwendt, ook als die vooralsnog niet wil binnengaan. God wendt zich nu echter ook toe naar de volken. Niet als een tijdelijk intermezzo, omdat het God uiteindelijk toch vooral om Israël gaat. Nee, in die toewending naar de volken zal ook voor Israël het koninkrijk tot voltooiing komen. Hoe dat allemaal precies zijn beslag zal krijgen, dat mogen we aan God overlaten. Met name wat de toekomst van Israël betreft, past ons een eerbiedige terughoudendheid. 'Zijn volk is veilig in zijn handen.' (Psalm 98: 2 LvdK) Elke speculatie over het hoe en wanneer van de vervulling van Gods beloften zou ons alleen maar afleiden van onze roeping om het getuigenis van Jezus uit te dragen tot aan de uiteinden der aarde. Daar moeten ook wij ons vandaag steeds weer op toelagen. Want hoe je het ook wendt of keert, ook de hoop voor Israël gaat niet buiten dit getuigenis van Jezus om. Alleen wie in Hem gelooft, komt niet bedrogen uit. (Rom. 9,33)

2. Overwegingen bij Handelingen 3,19-21

Schuldig aan Jezus' dood

Het is niet mis wat Petrus zijn Joodse volkgenoten voor de voeten werpt. Onomwonden zegt hij dat zij schuld dragen aan Jezus' dood. Van Pilatus, zegt Petrus, dat hij bereid was om

Jezus vrij te laten. Maar zijn volksgenoten waren niet bereid om daaraan mee te werken: *'U hebt de Heilige en Rechtvaardige verstoten en geëist dat aan een moordenaar gratie verleend zou worden. Hem die de weg naar het leven wijst hebt u gedood...'* (Hand. 3,14v) Dat is scherp gezegd. Scherper dan wij dat vandaag nog zouden doen, want de geschiedenis heeft laten zien welke pijnlijke uitwerking dit verwijt heeft gekregen.

Onwetendheid

Nu wil ik aan de scherpte van Petrus' woorden niets afdoen. Het is niet de enige plaats in Handelingen waar scherp gesproken wordt richting de Joden. Die scherpte is kenmerkend voor die eerste tijd, toen de wegen van synagoge en kerk uiteen gingen. Maar ook dan is het belangrijk om te bedenken dat Petrus hier alleen over de Joden van zijn eigen tijd spreekt, niet over Joden in het algemeen. Bovendien wordt Israël niet afgeschreven, want behalve scherp is Petrus meteen ook weer verrassend mild richting zijn volksgenoten: *'Volksgenoten, ik weet dat u uit onwetendheid hebt gehandeld, evenals uw leiders.'* (Hand. 3,17) Daarmee ontkent Petrus niet dat zijn toenmalige volksgenoten schuldig staan aan Jezus' dood, onwetendheid is niet hetzelfde als onschuld. Hun onwetendheid houdt in dat ze op geen enkele manier begrepen hebben wat Gods plannen waren (vgl. 1 Kor. 2,8; Tim. 1,13). Dat geldt zelfs voor de Joodse leiders die Petrus afzonderlijk noemt. Ook richting hen is hij dus opvallend mild. Daarmee biedt Petrus hun een opening om zich weer met God te verzoenen. Hij gaat daarmee helemaal in het spoor van Jezus die ook zelf gebeden heeft: *'Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen.'* (Luc. 23,34) Voor iemand die in onwetendheid heeft gehandeld, is er altijd een mogelijkheid van bekering en vergeving.

Oproep tot bekering

Daar roept Petrus zijn volksgenoten dan ook uitdrukkelijk toe op: *'Wend u af van uw huidige leven en keer terug tot God om vergeving te krijgen voor uw zonden.'* (Hand. 3,19) Ondanks zijn brede afwijzing van Messias Jezus wordt Israël dus niet automatisch als volk van God afgeschreven. De weg naar God blijft openstaan. Er is hoop voor Israël. In vers 26 zegt Petrus zelfs dat God zijn dienaar Jezus allereerst voor Israël heeft doen opstaan. Dat is sterk gezegd: allereerst voor Israël. En Hij heeft Hem naar Israël gezonden om iedere Israëliet die zich afkeert van zijn slechte daden te zegenen. Dat is een duidelijk bevestiging dat Israël, ondanks zijn afwijzing van Messias Jezus, voor God zelf nog niet heeft afgedaan. Maar dit bijbelwoord maakt meteen duidelijk dat ook Israël niet zonder bekering kan.

Geen twee wegen

Het is dus niet zo dat er voor Israël en voor de heidenen twee verschillende wegen naar God zijn. Dat alleen heidenen Jezus nodig hebben om gered te worden en Israël langs een andere, een eigen weg bij God kan komen, zonder christelijk geloof. Nee, om deel te krijgen aan de vergeving van zonden wordt ook Israël opgeroepen om te luisteren naar Jezus die God als profeet in zijn midden heeft laten opstaan. Uitdrukkelijk zegt Petrus in vers 23 zelfs, met een beroep op Mozes: *'Wie niet naar deze profeet luistert, zal uit het volk gestoten worden.'* De beloften die God aan Israël gegeven heeft zijn blijvend, maar de Bijbel laat geen ruimte voor welke vorm van verbondsautomatisme dan ook. Dus ook niet als het om Israël gaat. Ook een Jood kan zijn plaats binnen Gods volk door ongeloof verspelen.

Twee tijden

Daar wil ik nu echter niet de nadruk op leggen. Want vanuit de belofte gesproken blijft Gods hand, ook na alles wat er met Jezus gebeurd is, nog steeds naar Israël uitgestoken. De verzen 20 en 21 laten die beloftekant van het verbond duidelijk zien: *'Dan (als Israël zich bekeert) zal de Heer een tijd van rust doen aanbreken en zal hij de messias zenden die hij voor u bestemd heeft. Dat is Jezus, die in de hemel moest worden opgenomen tot de tijd aanbreekt waarover God van oudsher bij monde van zijn heilige profeten heeft gesproken en waarin alles zal worden hersteld.'* Hier wordt Israël een prachtige belofte gegeven. In deze belofte wordt over twee verschillende tijden gesproken. Als eerste over een tijd van rust die de Heer voor zijn volk zal doen aanbreken. 'Tijden van verademing' stond er in onze vorige

bijbelvertaling. Vervolgens wordt gesproken over de tijd waarin alles zal worden hersteld. Dat zijn twee verschillende tijden en gelegenheden, waarvoor precies dezelfde woorden worden gebruikt als in Hand. 1,7. Op de vraag van de leerlingen of Jezus binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël zou herstellen, antwoordde Hij toen dat het niet hun zaak was om de tijd en het ogenblik te kennen, de tijden en gelegenheden, waarover alleen de Vader zelf beschikt. Ook bij de uitleg van wat met 'een tijd van rust' bedoeld wordt, en met 'de tijd waarin alles hersteld zal worden', zullen we Jezus' waarschuwing in gedachten moeten houden. We moeten deze belofte dus niet, zoals in sommige kringen wel gebeurt, in een vooropgezet schema persen en ze dan direct op de politieke situatie van het huidige Israël betrekken. Dat is geen goede manier van bijbellezen.

Een tijd van rust

Laten we eerst eens zien wat er met die 'tijd van rust' bedoeld kan zijn. Er is maar één plaats in de Bijbel waar hetzelfde woord voor 'rust/verademing' eerder is gebruikt. Dat is in het verhaal over de plagen in Egypte. Als de tweede plaag voorbij is, staat er in Exodus: '*Maar toen Faraó zag, dat er verlichting was ingetreden, liet hij zijn hart niet vermurwen...*' (Ex. 8,15 NBG) De Nieuwe Bijbelvertaling vertaalt het wat vlak met: '*Toen de farao merkte dat het onheil geweken was...*', maar het woord 'verlichting' geeft beter aan wat hier bedoeld wordt. Het gaat om een moment van verlichting na een tijd waarin Gods oordeel zich deed gelden. Een soort van staakt-het-vuren waarbij mensen de tijd krijgen om weer op adem te komen. Dat is ook wat Petrus bedoelt met die tijden van verademing voor Israël. Deze uitdrukking veronderstelt dat Israël op dat moment onder druk staat en op een of andere manier onder Gods toorn leeft. Waarschijnlijk moet je daarbij denken aan de voortdurende plaag van de Romeinen en aan de dreigende verwoesting van Jeruzalem. Petrus kondigt dan aan dat er een tijd van rust/verademing kan komen, wanneer zijn volksgenoten terugkeren tot God om vergeving te krijgen voor hun zonden.

Als...

Maar het heeft helaas niet zo mogen zijn. We zullen nooit weten hoe de geschiedenis gelopen was, als die bekering van Israël toen inderdaad had plaatsgevonden. Hoe had die tijd van verademing er dan uitgezien? Zouden Jeruzalem en de tempel dan gespaard zijn gebleven? Net als Nineve in het verhaal van Jona? Zouden de Joden dan nooit uit hun land verdreven zijn? We zullen nooit weten hoe de geschiedenis dan gelopen was. Des te voorzichtiger moeten we zijn om die tijd van rust zomaar met onze huidige tijd te verbinden, alsof Petrus een soort profetie voor de 21^e eeuw heeft uitgesproken. Je kunt wel zeggen dat Petrus hier in algemene zin een belofte geeft, die de Bijbel wel vaker in het vooruitzicht stelt, wanneer Israël na een periode van afval weer naar God zou terugkeren. Beloften van heil en zegen zijn kenmerkend voor Gods verbond. Dat geldt ook voor deze belofte over 'een tijd van rust'.

Geen voorspelling

Daar mag je voor Israël dus zeker hoop aan ontleen. Natuurlijk is er hoop voor Israël. Dat is gegeven met de beloften van Gods verbond. Maar let wel: een belofte is niet hetzelfde als een voorspelling. Petrus doet hier geen voorspelling dat Israël zich inderdaad nog eens volksbreed tot God bekeren zal en Jezus daadwerkelijk ook als zijn Messias aanvaarden zal. De beloofde tijd van rust is afhankelijk van hoe Israël op het getuigenis over Jezus reageren zal. Daar mag wel om gebeden worden natuurlijk. Daar moeten we als christenen ook om bidden. Want het kan niet anders dat wanneer Israël inderdaad tot geloof in zijn Messias zou komen, dit een geweldig impact moet hebben (vgl. Rom. 11,15). Sommige christenen zien de terugkeer van de Joden naar Israël en het weer ontstaan daar van een eigen staat als een voorteken dat nu ook die tijden van verademing wel spoedig zullen komen. Ook sommige Joden zelf typeren het ontstaan van de staat Israël als 'het begin van het ontspruiten van de verlossing voor Israël.' Maar daar weten wij niets van. Vooralsnog kun je Israël's huidige situatie in het Midden Oosten moeilijk een tijd van rust noemen of het begin daarvan. Deze tijden en gelegenheden kunnen we maar beter aan God overlaten. Blijft staan

dat we wel om die tijd van rust voor Israël mogen bidden. En in het verlengde daarvan natuurlijk ook om die tijd waarin alles zal worden hersteld, maar daarover de volgende keer meer.

De tijd van herstel

Behalve over een tijd van rust spreekt Petrus ook over de tijd waarin alles zal worden hersteld. Het is treffend dat de vraag van Jezus' leerlingen bij zijn hemelvaart ook op dit herstel gericht was, maar dan helemaal toegespitst op het koningschap over Israël (Hand. 1,6). In een eerder bijdrage gaf ik aan dat Jezus deze vraag van de leerlingen op zich niet afkeurde, maar wel hun blikrichting bijstelde. Jezus plaatste het herstel van het koningschap over Israël in het breder perspectief van Gods toewending naar de volken. In Hand. 3,21 valt op dat Petrus dit bredere perspectief meeneemt door te spreken over de tijd waarin alles hersteld zal worden. Niet slechts het koningschap over Israël, maar alles. Dat koningschap over Israël mag je zeker in dat 'alles' besloten zien liggen, maar dit bijbelwoord kan helpen om de blik in elk geval niet daartoe te vernauwen.

Elia herstelt alles

Want het is waar dat de profeten vaak over het herstel van Israël hebben gesproken, maar het is niet waar dat ze bij dit herstel enkel aan Israël gedacht hebben. Ook de volken waren daarin soms al meegenomen. Zelfs kon het verwachte herstel ook een meer geestelijke inhoud hebben. Als voorbeeld daarvan noem ik het laatste vers uit het boek Maleachi. Daar wordt aangekondigd dat God voorafgaand aan de grote dag van de HEER de profeet Elia zal sturen: *'en hij zal ervoor zorgen dat ouders zich verzoenen met hun kinderen en kinderen zich verzoenen met hun ouders...* (Mal. 3,23) Het is jammer dat je het in de vertaling niet goed kunt zien, maar voor 'verzoenen' gebruikt de Griekse Bijbel hier hetzelfde woord 'herstellen' als Lucas in Hand. 3,21. Het is niet toevallig dat Lucas ditzelfde woord gebruikt. De andere evangelisten hadden al eerder bij dit woord van Maleachi aangehaakt. Dat deden zij bij het verhaal van Jezus' verheerlijking op de berg. Toen zagen de leerlingen hoe onder andere de profeet Elia verscheen. Maar Elia was net zo plotseling ook weer verdwenen. Bij het afdalen van de berg vroegen ze daarom: *'Waarom zeggen de schriftgeleerden dat Elia eerst moet komen?'* En Jezus antwoordde: *'Elia komt inderdaad eerst en herstelt alles, maar over de Mensenzoon staat toch geschreven dat hij veel moet lijden en met verachting behandeld zal worden?'* (Marc. 9,11-12; Mat. 17,11-12) Hier zinspeelt Jezus dus zelf op dat laatste vers van Maleachi, over de komst van Elia en het herstel dat hij zal brengen. Jezus duidt dat aan als een herstel van alles. Zo vertellen Marcus en Matteüs het.

Jezus herstelt alles

Maar wanneer Lucas het verhaal van de verheerlijking vertelt, dan laat hij de vraag van de leerlingen en dit schriftwoord over het herstel van alles op dat moment weg (Luc. 9,36). In Handelingen, in zijn tweede boek, brengt Lucas het echter alsnog ter sprake. Hij begint zijn boek met een vraag van Jezus' leerlingen die net als bij de verheerlijking op de berg vol gespannen verwachting is: *'Heer, gaat u dan binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël herstellen?'* (Hand. 1,6) En in Handelingen 3 borduurt Lucas op deze vraag nog wat voort, als hij Petrus uitgebreid aan het woord laat. Maar geleerd door de Heiland verbindt Petrus/Lucas de verwachting van het herstel van alles niet meer met de komst van Elia, maar met de terugkomst van Jezus zelf. Elia was immers al teruggekomen in de persoon van Johannes de Doper, en ze hebben met hem gedaan wat ze wilden... Het is nu de persoon van Jezus op wie de verwachting van de leerlingen en die van ons gericht moet zien. Hij is het die in de hemel wacht tot de tijd aanbreekt waarin alles zal worden hersteld.

Alles

Zeker, ook het koningschap over Israël, maar nu wel onlosmakelijk verbonden met Gods toewending naar de volken. Dat alles hersteld zal worden, betekent niets minder dan dat God zijn plan met heel deze wereld tot voltooiing brengt, dat zijn koninkrijk zichtbaar zal worden, onder andere in het herstel van de onderlinge verhoudingen tussen mensen, zoals

Maleachi daarover sprak. En om nog iets belangrijks te noemen: in het herstel van het recht op aarde en van de vrede. Ook daarin zal het koninkrijk zichtbaar worden. Heel Gods plan met deze wereld is op herstel gericht. Op het herstel van alles wat is scheefgegroeid. De tijd waarin alles hersteld zal worden is de tijd waarin al Gods beloften tot vervulling komen. Dat valt volgens dit bijbelwoord samen met het moment dat God de Messias zal zenden die Hij voor Israël bestemd heeft. Daarmee moet het moment van Jezus' wederkomst bedoeld zijn, ook al is dit de enige plaats waar deze met het woord 'zenden' wordt aangeduid, want Petrus zegt er in één adem achteraan dat Jezus op dit moment in de hemel is opgenomen en dat dit volgens Gods plan is.

Massale bekering van Israël?

Toch zijn sommige christenen er heilig van overtuigd dat de tijd waarin alles hersteld zal worden – en zij denken vooral aan het koningschap over Israël – nog aan de wederkomst van Jezus' vooraf zal gaan. De belofte dat aan Israël de Messias gezonden zal worden, zien zij dan niet als Jezus' definitieve wederkomst, maar als een veronderstelde eerste terugkeer van Jezus of soms ook wel als het komen van Jezus in de prediking. Wat Petrus over de tijd van rust zegt en over de tijd waarin alles hersteld zal worden, wordt dan zo gelezen dat er voorafgaand aan Jezus' wederkomst nog grote dingen voor Israël verwacht zouden kunnen worden. Een soort terugbuiging van de heilsgeschiedenis naar Israël... Maar dan wordt er een eigen schema op dit bijbelwoord gelegd en er een bepaalde Israëlvisie ingelezen, waar deze tekst zelf niets over zegt. Mocht het zo zijn, en daar bidden we om, dat er voorafgaand aan Jezus' wederkomst inderdaad nog een massale bekering van Israël zou plaatsvinden, zeker, dan mag je daar zegen van verwachten, een tijd van rust zoals Petrus die voorziet, hoe je je dat vandaag ook moet voorstellen. Maar of zo'n tijd van rust voor Israël er inderdaad komen zal, dat stelt Petrus afhankelijk van Israëls eigen terugkeer tot God. De terugkeer van Jezus en het aanbreken van de tijd van herstel zullen daar in elk geval niet van afhankelijk zijn. Ook als de oudste zoon Israël niet alsnog Gods Koninkrijk wil binnengaan, dan betekent dat niet dat het feest voor de thuiskomst van de jongste zoon wordt afgeblazen of voorlopig wordt uitgesteld. God zal zijn koninkrijk hoe dan ook laten komen en zijn herstelplan voor deze wereld tot voltooiing brengen.

Geen geheime informatie

De bedoeling van Petrus is dus niet om ons een soort geheime informatie te geven over hoe Israëls geschiedenis er verder uit zal zien. Maar hij wil niets anders dan de mogelijkheid van Israëls bekering zo sterk mogelijk onderstrepen. Juist omdat zijn volkgenoten in onwetendheid hebben gehandeld. Met de belofte van een tijd van rust probeert Petrus hen over de streep te trekken, dat ze tot God zullen terugkeren en het koninkrijk door geloof in Jezus zullen binnengaan. Tot aan de tijd van Jezus' wederkomst kan het nog. Wil ook Israël zijn Messias onbevreesd en vol verwachting tegemoet kunnen zien, dan kan dat alleen langs de weg die Jezus is. Een andere messias is er niet. Dit is ook de messias die God voor Israël bestemd heeft.

Uitgestoken handen

Niemand weet of Israël eens nog massaal gehoor zal geven aan deze oproep. Maar deze oproep van Petrus laat zien dat er wel hoop blijft voor Israël. Naar zijn oudste zoon blijven Gods handen altijd uitgestoken. Ook al zijn het, met een woord van Jesaja en Paulus, op dit moment uitgestoken handen naar een ongehoorzaam en opstandig volk (Rom. 10,21). Laten we er maar niet over speculeren of en hoe Israël nog op die uitgestoken handen reageren zal. Israëls toekomst mogen we met een gerust hart aan God overlaten. En intussen mogen we ons verwonderen over de verbreding die God aan zijn beloften voor Israël gegeven heeft. Dat ook wij daarin delen mogen. Bidt voor het mogen binnengaan van de oudste zoon. Maar dank God even vrijmoedig dat Hij ook de jongste zoon heeft thuisgehaald en voor hem een feest heeft aangericht. Want er is voor God geen onderscheid meer tussen Joden en andere volken, omdat ze nu allen dezelfde Heer hebben (Rom. 10,12).

3. Overwegingen bij Handelingen 15,13-18

'Als in Isrel ingelijfd'

Psalm 87 is een veelgezongen psalm. In het derde couplet wordt van de volken gezegd dat zij geteld zullen worden 'als in Isrel ingelijfd'. De psalmberijming zegt het bij wijze van vergelijking, maar voor velen is het een gangbare manier van spreken geworden. Dat gelovigen uit de heidenen, dat de christelijke kerk in Israël is ingelijfd. Toch is dat geen gelukkige manier van spreken. Je komt het zo in de Bijbel niet tegen, voorzover ik weet. Het is wel te verklaren hoe deze manier van spreken is ontstaan. Dat heeft vast te maken met het beeld van de olijfboom dat Paulus in Romeinen 11 gebruikt. Paulus vergelijkt heidenchristenen daar met de loten van een wilde olijfboom die op de edele olijfboom (lees: Israël) geënt zijn. Met dit beeld probeert Paulus bij zijn heiden-christelijke lezers de hoogmoed tegen te gaan. Dat is de spits van Paulus' spreken. Op dit beeld voortbordurend en het wat oprekkend, is men waarschijnlijk in algemene zin van een inlijving van de kerk in Israël gaan spreken. Toch is dat geen gelukkige manier van spreken. Het is vatbaar voor misverstand. Gelovigen uit de heidenen worden niet in Israël als volk ingelijfd, maar zij worden ingelijfd in het verbond dat God met Israël gesloten heeft. Want een inlijving in Israël als volk gaat via de besnijdenis. Een inlijving in Gods verbond met Israël gaat via Jezus en het geloof in Hem. Eenvoudiger gezegd gaat het bij dit verschil dus om de vraag of je als gelovige uit de heidenen eerst Jood moet worden om christen te kunnen zijn.

Bijeenkomst in Jeruzalem

Dit is precies waarover onder de eerste christenen onenigheid ontstond, waardoor het nodig was om in Jeruzalem een speciale bijeenkomst te houden met apostelen en oudsten. Er waren Joodse christenen die vonden dat ook heiden-christenen zich moesten laten besnijden, omdat ze anders niet konden worden gered. En er waren Joodse christenen die vonden dat dit na Pinksteren niet meer van die gelovigen gevraagd zou mogen worden. Zonder de beslissing die in Jeruzalem genomen is, zou het christendom er vandaag anders uit zien. Besloten werd dat heidenen niet eerst Jood hoefden te worden om christen te kunnen zijn. Ze hoefden niet eerst via de besnijdenis in het volk Israël te worden ingelijfd, om toch deel te krijgen aan het verbond dat God sinds Abraham met Israël gesloten heeft. Het geloof in Jezus zou daarvoor voldoende zijn.

Bijbelse toetsing

Petrus heeft als eerste op zo'n beslissing aangedrongen. Bij de doop van de Romeinse commandant Cornelius had hij duidelijk ervaren dat God zelf geen onderscheid meer maakte. God gaf de Heilige Geest aan deze Romein, zonder dat deze eerst besneden was. Ook Barnabas en Paulus vertelden van het werk dat zij God onder de heidenen hadden zien doen. Het waren echte ervaringsverhalen. Toch is de beslissing daarmee nog niet genomen. Dat gebeurt pas nadat Jakobus gesproken heeft, een broer van Jezus die in Jeruzalem groot gezag genoot. Dat gezag ontleende hij aan zijn inzicht in de Schriften. Ook in deze bijeenkomst is het alleen dat wat Jakobus te berde brengt. Hij beroept zich niet op de ervaringen die zijn collega's met het werk van God hebben opgedaan, maar hij toetst die aan de Schriften. Jakobus komt tot de conclusie dat hun verhalen bijbels onderbouwd kunnen worden. Pas na deze conclusie wordt in Jeruzalem die zo belangrijke beslissing genomen.

Nationaal herstel?

Het bijbelwoord dat Jakobus ervan overtuigt dat Petrus, Paulus en Barnabas gelijk hebben, is een woord van de profeet Amos, waarin God belooft: *'Ik zal het vervallen huis van David herbouwen, uit het puin zal ik het weer opbouwen. Ik zal dit huis doen herrijzen...'* (Hand. 15,16) Het bijzondere van juist dit bijbelwoord is, dat het in eerste instantie alleen over Israël lijkt te gaan. Want met het vervallen huis van David wordt natuurlijk het koningshuis van David bedoeld, waarvan Psalm 89 zingt dat Gods trouw daarop rust en dat zijn zetel niet zal wankelen. Maar Davids huis is in de versukkeling geraakt en zijn kroon ligt in het stof. Amos

kondigt echter aan dat God daarin niet zal berusten, maar werkt aan herstel. Aan het herstel van Israëls nationale zelfstandigheid? Als je deze tekst in het boek Amos leest, zou je dat wel denken. Want daar gaat deze profetie als volgt verder: *'Dan zal Israël in bezit nemen wat er nog rest van Edom en van alle volken die mij eens toebehoorden – spreekt de HEER, die dit alles doen zal.'* (Amos 9,12) Maar in Hand. 15 wordt deze profetie in een andere versie aangehaald, die van de Griekse Bijbel: *'Ik zal dit huis doen herrijzen, zodat de mensen die overgebleven zijn de Heer zullen zoeken, evenals alle heidenen over wie mijn naam is uitgeroepen. Zo spreekt de Heer, die dit van oudsher heeft aangekondigd.* In deze versie krijgt Amos' profetie ineens een andere richting. Want nu wordt er niet meer gesproken over het in bezitnemen van Edom en van andere volken, wat aan een nationaal herstel van Israël doet denken, maar gaat het over mensen die de Heer zoeken. En dat zijn niet alleen Joodse mensen, maar ook heidenen over wie Gods naam is uitgeroepen. Jakobus ziet deze profetie tot vervulling komen in wat God onder de heidenen doet.

God is al bezig

Ook hier laat Handelingen dus weer blijken dat het herstel van het koningschap over Israël anders gestalte krijgt dan gedacht. Het vervallen huis van David zal worden herbouwd, zeker, maar daarbij moet niet zozeer aan een nationaal herstel worden gedacht. Deze herbouw hangt samen met wat er sinds Pinksteren onder de heidenen gebeurt. Er zijn heidenen die de Heer zoeken, over wie zelfs de naam van de Heer is uitgeroepen, zonder dat ze eerst in Israël zijn ingelijfd. Jakobus ziet daarin een teken dat God bezig is om het vervallen huis van David weer op te bouwen. Die wederopbouw gebeurt in de verkondiging van het evangelie en in de beweging die dat onder de volken op gang brengt. In de persoon en in het werk van Jezus, de ware Davidszoon, wordt Davids huis herbouwd. Die heropbouw is dus niet iets dat in de toekomst nog verwacht moet worden, waarvoor je dan naar de huidige situatie in het Midden Oosten moet kijken. Het verrassende dat Jakobus vanuit de Schriften ontdekt, is dat God al volop bezig is. Juist door nu ook de heidenen in het heil te betrekken en de grenzen van zijn verbond met Israël naar buiten toe open te breken.

Volk van God

Misschien kijkt u er nog wat vreemd tegenaan dat Jakobus zomaar een andere versie van Amos aanhaalt dan die wij uit het Oude Testament kennen, maar dat gebeurt in het Nieuwe Testament wel vaker. Veel christenen gebruikten toen de Griekse Bijbel, omdat ze de Hebreeuwse niet meer konden lezen en ook die Griekse Bijbel had voor hen gezag als Woord van God. In elk geval gaat heel die vergadering in Jeruzalem overstag wanneer Jakobus hun dit bijbelwoord heeft voorgehouden. Jakobus benadrukt dan ook dat de apostelen het niet zelf bedacht hebben om de heidenen uit te nodigen de Heer te zoeken zonder hen te verplichten eerst Joods te worden. Nee, God is het altijd al van plan geweest: *'Simeon heeft uiteengezet hoe God zelf het plan heeft opgevat om uit de heidenen een volk te vormen dat zijn naam vereert.'* (Hand. 15,14) Voor de eerste keer worden gelovigen uit de heidenen hier een volk genoemd. Een volk dat door God gevormd wordt en zijn naam vereert. Dat is bijzonder, want zo werd tot nu toe alleen over Israël gesproken. Hier wordt het begrip 'volk van God' dus verbreed en die verbreding wordt erkend als plan van God. Voor alle duidelijkheid: Dat ook gelovigen uit de heidenen zich nu volk van God mogen weten, wil niet zeggen dat Israël als volk van God daarmee is afgeschreven. Ik heb het al eerder gezegd: Gods toewending naar de volken betekent niet automatisch een afwending van Israël. De naam 'volk van God' wordt Israël niet ontnomen, maar Israël zal die naam voortaan wel met anderen moeten delen. Als gelovigen uit de volken krijgen wij een volwaardige plaats in Gods verbond met Israël. Wij worden sinds Pinksteren met Israël gelijkgeschakeld.

Met Israël gelijkgeschakeld

Maar zal Israël bij God niet altijd de eerste blijven? Jazeker, maar dat heeft meer met volgorde dan met rangorde te maken. Dat kun je zien aan de typische manier waarop Paulus over Israël spreekt, aan het begin van zijn brief aan de Romeinen: *'Voor dit evangelie*

schaam ik mij niet, want het is Gods reddende kracht voor allen die geloven, voor Joden in de eerste plaats, maar ook voor andere volken.' (Rom. 1:16) Ook in het evangelie komt aan de Joden de eerste plaats toe, maar dat betekent niet dat andere volken bij God dus op de tweede plaats komen. Als gelovigen uit de volken krijgen wij bij God een plaats naast de Joden. Paulus zegt niet: het evangelie is eerst voor de Joden en *dan pas* voor de andere volken. Hij zegt het met opzet anders: eerst voor de Joden, *maar ook* voor de andere volken. Dat Paulus met opzet zo spreekt, blijkt als hij verderop in zijn brief dezelfde eigenaardige formulering gebruikt: *'Iedereen die het goede doet wacht glorie, eer en vrede, de Joden in de eerste plaats, maar ook de andere volken. God maakt geen onderscheid.'* (Rom. 2,10v) Gelovigen uit de volken krijgen een volwaardige plaats in Gods verbond met Israël. Wij hoeven niet eerst bij het volk Israël te worden ingelijfd, maar worden wel met Israël gelijkgeschakeld. Let op: Niet Israël wordt met de volken gelijkgeschakeld, maar de gelovigen uit de volken worden met Israël gelijkgeschakeld. Je kunt dat vergelijken met de situatie die ontstaat als de Spoorwegen zouden besluiten om voortaan de tweede klas maar af te schaffen en alle passagiers gelijk te behandelen. Dat afschaffen van de tweede klas heeft toch een andere betekenis dan wanneer de eerste klas zou worden afgeschaft. Voor de eerste klas reizigers zou dat een achteruitgang betekenen. Zo wordt ook Israël het eerste zijn niet afgenomen en geloof ik niet dat Israël in de rij der volken wordt teruggeplaatst, maar er vindt een opschaling van de gelovigen uit de volken plaats. God maakt geen onderscheid meer.

Geen andere hoop

De hoop voor Israël is dus ook geen andere dan die voor gelovigen uit de volken (vgl. Ef. 4,4). Typerend daarvoor is hoe Petrus het in Hand. 15,11 zegt: *'Nee, we geloven dat we alleen door de genade van de Heer Jezus gered kunnen worden, op dezelfde wijze als zij.'* Dat zegt Petrus tegen zijn Joodse medegelovigen. Zij kunnen alleen door de genade van Jezus gered worden, op dezelfde wijze als de heidenen. Ook voor Joden is de besnijdenis dus niet de weg waarlangs ze gered worden. Het eigen behoren tot het verbond mag ook voor Joden niet vanzelfsprekend zijn. Ingelijfd zijn in het volk Israël is niet genoeg om grote dingen van God te mogen verwachten. Toen niet en vandaag niet. Toekomst is er alleen voor hen die door Christus gereinigd zijn en zo delen in de genade van het verbond dat God sinds Abraham met Israël gesloten heeft. Voor Joden in de eerste plaats, maar ook voor ons.